

LU Teoloģijas fakultātes maģistrantūras studente *Mg. hist.*

BEĀTE ORLOVA

KAS ATŠKIR SVĒTO NO HERĒTIĶES? DAŽĀDĀS ATTIEKSMES PRET SIEVIETĒM-MISTIĶĒM VIDUSLAIKU EIROPĀ¹

levads

Mūsdienās sieviešu pieredze ir kļuvusi par populāru izpētes tēmu vēstures zinātnē un radniecīgās jomās. Plaša uzmanība pētniecībā tiek veltīta viduslaiku mistiķēm – sievietēm, kuras pieredzēja reliģiska satura vīzijas un, to satura iedvesmotas, izvērsa publisku darbību reliģiskajā sfērā. Pētnieciskajā literatūrā un sabiedrības priekšstatos par viduslaiku sievietēm un attiecīgo laika posmu kopumā bieži sastopama tendence ir vispārinājumi. Tā, piemēram, vērojami plaši aptveroši apgalvojumi, ka mistiķes bija tā sieviešu grupa, kas viduslaiku Eiropā baudīja vislielāko cieņu.² Pretēji tam bieži sabiedriskajā telpā izskan vārdu savienojums “tumšie viduslaiki”, uztverot to kā laiku, kurā sievietēm nebija nekādu izpausmes iespēju. Patiesās sieviešu-mistiķu pieredzes bija daudz kompleksākas, un viņu dzīvesstāsti ir atklājami starp šīm galējībām.

---

1 Raksts tapis Latvijas Luterāņu sieviešu teoģu apvienības pētījumu konkursa “Studentu un pētnieku izstrādāto pētījumu finansēšana dzimumu līdztiesības jautājumos” ietvaros.

2 Piemēram: Judith S. Neaman, “Potentation, Elevation, Acceleration: Prerogatives of Women Mystics”, *Mystics Quarterly*, 14 (March 1988): 22.

Uz pētniecībā valdošu tendenci vispārināt savā maģistra darbā³ norāda arī vēsturiece Amēlija Bārkere (*Barker*), atzīmējot nepieciešamību pēc individuālas pieejas sieviešu-mistiķu darbības pētniecībā.⁴ Tikai izvērtējot katru konkrēto gadījumu, ir iespējams iegūt detalizētu priekšstatu par sievietes statusu viduslaiku Eiropas sabiedrībā.

Šī raksta mērķis ir noskaidrot daudzšķautņainos reliģiskos, politiskos un sociālos faktorus, kas ietekmēja Baznīcas un plašākas sabiedrības attieksmi pret sievietēm viduslaiku Eiropā, kuras vēlējās darboties garīgajā sfērā un sekot savai reliģiskajai pārliecībai. Turpinot A. Bārkeres pētījumā pamatoto metodoloģiju, ar konkrētu gadījumu izpēti (*case-study*) pieeju rakstā aplūkoti Sv. Birgitas, Mārdžorijas Kempes un Margaritas Poretas piemēri. Sv. Birgita tika uzskatīta par svētu jau savas dzīves laikā un eventuāli kļuva par visas Eiropas svēto patronesi. Mārdžorija Kempe, kura savu mistisko pieredzi fiziskajās izpausmēs nereti pielīdzināta Sv. Birgitai, piedzīvoja neizpratni un nosodījumu no apkārtējiem, taču varēja turpināt savu darbību. Savukārt Margarita Porete ir piemērs negatīvās attieksmes galējībai – mistiķes sodīšanai ar nāvi. Jau vien kodolīgi raksturojot šo sieviešu dzīvesgājumus, ir redzams, ka šīs pieredzes nav vispārināmas tikai uz to, ka visas piederēja pie attiecīgā dzimuma un tādēļ Baznīca un sabiedrība pret viņām izturējās ar vienādu attieksmi. Tieši pretēji, nostādot šīs sievietes līdzās, atklājas pilnīgi dažādi likteņi, kas rosina uzdot jautājumu – kādēļ viņu publiskās darbības iznākumi bija tik atšķirīgi? Kādēļ daļa no viduslaiku mistiķēm kļuva par godinātām svētajām, daļa pasludinātas par neglābjamām herētiķēm, bet vēl citas – palika uz robežas starp abiem šiem statusiem?

Sv. Birgita: Dieva izredzētā līgava

Svētās Birgitas (1303–1373) dzīvesgājums demonstrē robežu plašumu, kurā teorētiski viduslaiku sievietes varēja darboties. Mistiķe rakstiski apkopoja pieredzētās vīzijas,

kļuva par ietekmīgu valdnieku padomdevēju, dibināja savu reliģisko ordeni, īsi pēc nāves tika kanonizēta un 20. gadsimta beigās pat iecelta Eiropas svēto aizbildņu kārtā.⁵ Iespējams, tieši šādi vērienīgas darbības piemēri rada vēlmi pieņemt, ka visām sievietēm-mistiķēm tika piešķirts īpašs statuss viduslaiku sabiedrībā. Baznīcas vēstures un

---

3 Amelia Barker, *The Saint, the Beguine and the Heretic: Laywomen and Authority in the Late Medieval Church*, c. 1200–1400 (MA thesis, Massey University, New Zealand, 2019).

4 *Ibid.*, 3.

5 Pope John Paul II, “Apostolic Letter Issued *Motu Proprio* proclaiming Saint Bridget of Sweden, Saint Catherine of Siena and Saint Teresa Benedicta of the Cross Co-Patronesses of Europe”, *The Holy See*, 1999. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_01101999_co-patronesses-europe.html (skatīts 14.04.2021.)

dzimtes studiju profesore Peivi Salmesvuori (*Salmesvuori*) atzīmē, ka tomēr Sv. Birgitas veiksmīgi iegūtā autoritāte attiecīgā laika sievietēm bija netipiska.⁶

Mūsdienu pētniecībā Sv. Birgita tiek pieskaitīta “dzīvo svēto”⁷ kategorijai. Apkārtējo ticība “dzīvo svēto” spējām komunicēt ar Dievu deva šīm personām ievērojamu politisku un sociālu ietekmi.⁸ Tomēr cieņa sabiedrības acīs nebija garantēta – autoritātes nostiprināšana teoloģiskos jautājumos prasīja smagu un mērķtiecīgu darbu, un to atklāj arī Sv. Birgitas piemērs.

Sv. Birgita nāca no privileģēta un turīga sociālā slāņa – viņas ģimene piederēja pie Zviedrijas augstākās aristokrātijas. Viņas vīrs bija biežs viesis Zviedrijas karaļa galmā, un eventuāli arī Birgita kļuva par valdnieka sievas tuvu līdzgaitnieci un padomdevēju.⁹ Tādējādi Birgitai jau kopš mazotnes bija pieeja izglītībai, resursiem un plašam kontaktu lokam reliģiskās un politiskās institūcijās. Pieeja sabiedrības augstākajām kārtām veicināja Birgitas atpazīstamību un acīmredzami sniedza plašas publicitātes iespējas – mistiķes vīzijas tika iekļautas baznīcu sprediķos un izplatītas rakstiski.¹⁰

Aktīvu publisku darbību reliģiskajā jomā Birgita uzsāka pēc sava vīra nāves, būdama 41 gadu veca. Atraitnes statuss sievietei varēja dot lielāku neatkarību, it īpaši tad, ja viņa tika uzskatīta par reproduktīvo vecumu pārsniegušu un pēcnācēju radīšanai vairs nebija nozīmes.¹¹ Kā vēlāk to atspoguļos Mārdžorijas Kempes piemērs, precētas sievietes vēlme pilnībā nodoties no laicīgas pasaules nošķirtai garīgajai dzīvei Eiropas viduslaiku sabiedrībā netika uztverta ar sapratni, jo no sievas un mātes tika sagaidīta šīm lomām atbilstošu pienākumu izpilde. Birgitas pierakstītās vīzijas liecina, ka viņa apzinājās attiecīgā laika teoloģijas tendenci glorificēt jaunavību kā dievbijīgas sievietes raksturīgāko pazīmi. Viņas laulības laikā tapušā lūgšanā Birgita aicina Dievu izņemt no viņas sirds “ērķšķi” – fizisku mīlestību pret vīru, bērniem un ģimeni – un aizstāt to ar dievišķu

---

6 Päivi Salmesvuori, *Power and Sainthood. The Case of Birgitta of Sweden* (New York: Palgrave McMillan, 2014), 1.

7 “Dzīvais svētais” (*living saint*) – termins, ko pirmo reizi 1980. gadā definēja itāļu vēsturniece Gabriela Zari (*Zarri*). Termins apzīmē personu, kuru tās dzīves laikā par svētu un īpaši godājamu uzskatīja apkārtējā kopiena vai plašāka sabiedrība. Būtiska “dzīvo svēto” iezīme ir, ka šīs personas, dzīvas būdamas, vēl nebija oficiāli kanonizētas. Gabriella Zarri, “Le sante vive: Per una tipologia della santita femminile nel primo Cinquecento”, *Annali dell’Istituto storico italo-germanico in Trento*, 6 (1980).

8 Gabriella Zarri, “Living Saints: A Typology of Female Sanctity in the Early Sixteenth Century”, in *Women and Religion in Medieval and Renaissance Italy*, ed. Daniel Bornstein and Roberto Rusconi (Chicago, London: University of Chicago Press, 1996), 221.

9 Päivi Salmesvuori, 26, 28.

10 *Ibid.*, 131.

11 *Ibid.*, 4.

mīlestību pret brāļiem un māsām Kristū.¹² Konkrētā lūgšana atklāj sievieti, kura izjūt savu piederību divām pasaulēm un cenšas savietot atbildību pret ģimeni ar aicinājumu atteikties no laicīgās dzīves un sekot Dievam. Laulības saišu pārtrūkšana bija iespēja atbrīvoties no šīs dilemmas un uzsākt darbu pie sava publiskā tēla pārkonstruēšanas.

Mistiķēm bija jākonstruē savs tēls atbilstoši specifiskiem standartiem, lai par savu vīziju autentiskumu pārliecinātu gan garīdzniekus, gan plašāku sabiedrību un tādējādi iegūtu tik kritiski svarīgo atbalstu. Galvenokārt sievietei bija jāspēj pierādīt, ka caur viņu Dievs pasludina savu gribu pasaulei. Sv. Birgitas pierakstītajās vīzijās šāda sevis pozicionēšana redzama, piemēram, tā sauktajā “aicinājuma atklāsmē”, kurā neilgi pēc viņas vīra nāves Dievs uzrunā Birgitu un atklāj, ka ir izraudzījis viņu par savas gribas paudēju pasaulē:

“[...] Pēc dažām dienām, lūgšanas laikā, viņa tapa aizrauta garā un atkal redzēja spožu mākonī un cilvēka figūras atveidu tajā, kas teica tā: “Sieviete, dzirdi mani; Es esmu tavs Dievs, kurš vēlas ar tevi runāt.” Pārbijusies un domājot, ka tā ir ilūzija, viņa dzirdēja vēlreiz: “Nebīsties,” Viņš teica, “jo Es esmu visa Radītājs, nevis maldinātājs. Es nerunāju ar tevi tikai tevis dēļ, bet citu pestīšanai. [...] Tu būsi mana līgava, un caur tevi Es runāšu [...] un mans Gars paliks ar tevi līdz pat tavai nāvei.”¹³

“Būtisks faktors jebkuras mistiķes darbībā bija ietekmīgu garīdznieku un teologu atbalsts. Viena no šādām autoritātes figūrām gandrīz katras mistiķes dzīvē bija uzticams biktstēvs.¹⁴ Motīvs, kas bieži atkārtojas mistiķu darbos, ir nepieciešamība pārbaudīt pieredzēto vīziju avotu. Vīzijas tika pārrunātas grēksūdzēs laikā, teoloģijā labi izglītotam biktstēvam lemjot, vai redzējumi nākuši no Dieva vai ļauna gara. Tādējādi biktstēvam bija būtiska loma jebkuras mistiķes darbības izvērtējumā: viņa lēmums par vīziju izcelsmi ietekmēja to, vai viņa tiks uztverta kā Dieva gribas sludinātāja vai ļauna gara maldināta herētiķe. Ciešā sadarbībā ar mistiķēm biktstēvi rakstiski fiksēja vīzijas, bija padomdevēji, atbalstītāji un vajadzības gadījumā arī aizstāvji.

Sv. Birgitas publisko darbību atbalstīja vairāki garīdznieki, kuri uzņēmās mistiķes biktstēvu lomu. Zināms, ka Birgita grēksūdzēs regulāri izklāstīja saņemtās vīzijas, lai iegūtu apstiprinājumu to dievišķajai izcelsmei. Tādējādi, acīmredzami pakļaujoties teoloģiski izglītoto garīdznieku autoritātei, Birgita veicināja pozitīvu priekšstatu par sevi kā paklausīgu, racionālu personu.¹⁵ Viens no šādiem mistiķes tuvākajiem atbalstītājiem bija tobrīd Zviedrijā prominentākais teologs Matiass no Linšēpingas

---

12 Bridget Morris and Denis Searby, *The Revelations of St. Birgitta of Sweden. Vol. I* (Oxford: Oxford University Press, 2006), 7.

13 Isak Collijn (ed.), *Acta et processus canonizacionis Beate Birgitta* (Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1924–1931), 80–81.

14 Päivi Salmesvuori, op. cit., 14.

15 Ibid., 89.

(*Mathias Lincopensis*). Matiass bija ilgstoši studējis Parīzē, labi orientējās aktuālākajās teoloģiskajās diskusijās, un arī nostāsti par sievietēm, kuras saņem vīzijas no Dieva, viņam nebija sveši. Tādējādi nav pārsteidzoši, ka abu starpā izveidojās ilggadēja un veiksmīga sadarbība, – teologs bija ieinteresēts sastapt Zviedrijas sabiedrībā pazīstamo īpaši dievbijīgo sievieti, savukārt Birgitai bija nepieciešams tāds biktstēvs ar augstu reputāciju un plašām zināšanām teoloģijā, kurš palīdzētu apstiprināt viņas vīzijas un izplatīt tās plašākā sabiedrībā. Matiass ir uzrakstījis ievadu vienam no Birgitas vīziju izdevumiem, kurā teologs apstiprina savu pārliecību par mistiķes redzējumu patiesumu un dievišķo izcelsmi. Viņš uzsver, ka Kristus izvēlējās Birgitu par savu līgavu, un uzteic viņas šķīsto un pieticīgo dzīvesveidu, kuru Birgita piekopusi, vēl būdama saistīta ar laicīgās laulības saitēm.¹⁶

Birgitas publikā tēla veidošanā īpaši nozīmīgu lomu ieņēma arī Haenas (*Jaén*, Spānija) bīskaps Alfonso Peha (*Pecha*). Mistiķe viņam uzticēja savu pierakstīto vīziju sakārtošanu, tekstu rediģēšanu un tulkošanu. Peha turpināja iestāties par Birgitu arī pēc viņas nāves, aktīvi cenšoties panākt viņas kanonizāciju. Garīdznieks izstrādāja Birgitas vīziju apkopojumus, pielāgojot viņas redzējumus un personības attēlojumus hagiogrāfijas tradīcijām un atspoguļojot mistiķi kā īpaši dievbijīgu, pazemīgu un tamlīdzīgi atbilstošu svētās statusam. Radītajos tekstos Peha uzsvēra Birgitas pakļaušanos garīgajām autoritātēm, satraukumu par pieredzēto vīziju izcelsmi un paļaušanos uz teologu sniegtajām interpretācijām, taču, kā norāda P. Salmesvuori, reālā Birgita bijusi daudz pašpārliecinātāka par spējām pašai interpretēt savus redzējumus.¹⁷ Taču pašprietekama un no Baznīcas struktūrām neatkarīga sieviete nebūtu tik “pateicīgs” materiāls kanonizācijas procesa ierosināšanai.

Lai gan Birgita ap sevi pulcēja uzticamu atbalstītāju loku un ieguva cieņu plašos sabiedrības slāņos, arī viņas darbība neiztika bez kritikas. Mistiķes vīziju kolekcijās sastopami atsevišķi konfliktsituāciju apraksti. Piemēram, kāds bruņinieks jutis nepatiku pret Birgitu, bet, pats nebūdamis pietiekami drosmīgs, lai personīgi konfrontētu mistiķi, pierunājis kādu savu paziņu izlikties par dzērušu un teikt Birgitai šādus vārdus: “Kundze, jūs par daudz sapņojat. Jūs pavadāt pārāk daudz laika lūgšanās. Būtu labāk, ja jūs vairāk dzertu un gulētu. Vai Dievs ir pametis tos, kuri dzīvo garīgu dzīvi un tagad sarunājas ar laicīgajiem un lepnajiem? Ir veltīgi klausīties jūsu teiktajā.” Attēlotajā situācijā Birgita atbild, sacīdama, ka tā ir patiesība, un nožēlo agrāko tiekšanos pēc laicīga gandarījuma. Mistiķes pazemība aizkustina minēto bruņinieku, un viņš kļūst par Birgitas sekotāju.¹⁸

---

16 Bridget Morris and Denis Searby, op. cit., 49.

17 Päivi Salmesvuori, op. cit., 131.

18 Bridget Moriss and Denis Searby, *The Revelations of St. Birgitta of Sweden. Volume II* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 198–199.

Jāņem vērā, ka pēkšņa pretinieku nožēla un ticība mistiķes vārdiem ir hagiogrāfijām raksturīgs motīvs. To plaši savā grāmatā izmantoja arī turpmāk rakstā aplūkotā Mārdžorija Kempe. Atspoguļojot kritiķu pārvēršanos atbalstītājos, mistiķi nostiprināja savas kā Dieva izredzēto pozīcijas. Tomēr hagiogrāfiskie motīvi sakņojās reālās situācijās un tādējādi atklāj pārmetumus, ar kuriem Birgitai, visticamāk, patiešām nācās saskarties. Mistiķei pārmeta gan viņas vīziju maldīgumu (apgalvojot, ka tās nāca no ļauniem gariem vai vienkārši bija viņas biktstēvu izdomājums¹⁹), gan novēršanos no sievietei paredzētajiem pienākumiem un darbību vīriešiem paredzētajās sfērās.

Birgita bija ieguvusi dievbijīgas sievietes reputāciju, kura apvienojumā ar pakļāvību reliģiskajām autoritātēm un mistiķes spēju pozicionēt sevi kā Dieva vārda pasludinātāju pasaulē mudināja ietekmīgus garīdzniekus viņu atbalstīt. Vairāku prominentu teologu aktīvā Birgitas tēla popularizēšana veicināja arī plašākas sabiedrības labvēlīgu attieksmi pret mistiķi. Pēc Birgitas nāves 1373. gadā darbs pie viņas kanonizācijas tika uzsākts gandrīz nekavējoties. Vien astoņpadsmit gadus vēlāk (tipiski kanonizācijas process varēja ilgt vairākas desmitgades vai pat gadu simtus) – 1391. gadā – Birgita tika pasludināta par svēto.²⁰

Mārdžorija Kempe: robežtelpā starp herēzi un svētumu

Mārdžorija Kempe (ap 1373 – pēc 1438) vislabāk pazīstama kā angļu valodā pirmās zināmās autobiogrāfijas autore.²¹ Tajā Kempe vēsta par reliģiskā satura vīzijām, svētceļojumiem un ikdienas pieredzi, cenšoties praktizēt ticību atbilstoši saviem ieskatiem. Kempes raksturotās mistiskās pieredzes izceļas ar izteiktu intensitāti. To ietekmē Kempe bieži skaļi raudājusi, kliegusi, kritusi zemē. Šīs publiskās mistisko pieredžu izpausmes (jebšu apkārtējo acīs – sabiedriskā miera traucēšana) bija viens no iemesliem, kādēļ vietējā kopiena uz sievieti skatījās ar nosodījumu un pat bailēm. Reliģiskās autoritātes uzmanīgas darīja arī Kempes publiskā sprediķošana. Mistiķe piedzīvoja gan apsūdzības herēzē, gan īslaicīgu arestu, taču varēja turpināt savu darbību kopumā netraucēta.

Kempe aizvadīja vairākas desmitgades, dzīvojot sabiedrības pieņemto sociālo normu ietvaros, – viņa bija sieva, māte, uzticama vīra partnere ģimenes biznesa darījumos. Tikai tad, kad Kempe, sekodama vīzijās gūtajai pārliecībai, rīkojās pretēji sabiedrības

---

19 Bridget Moriss and Denis Searby, 2006, op. cit., 42.

20 Elizabeth Andersen, “Birgitta of Sweden in Northern Germany: Translation, Transmission and Reception”, in eds. Elisabeth Andersen et al., *A Companion to Mysticism and Devotion in Northern Germany in the Late Middle Ages* (Leiden, Boston: Brill, 2014), 206.

21 Kempe grāmatas saturu ir diktējusi, un to, līdzīgi kā Sv. Birgitas vīziju apkopojumu gadījumā, pierakstījuši mistiķei uzticami biktstēvi.

ekspektācijām pret sievas un mātes lomu ieņemošu sievieti, apkārtējā kopiena kļuva pret viņu nosodoša. Eventuāli viņa pārlicināja savu vīru pieņemt šķīstības zvērestu un turpmāk, formāli saglabājot laulību, gulēja un maltītes ieturēja atsevišķās telpās.

Tāpat Kempe ticēja, ka Dievs viņai pavēl valkāt baltu apģērbu, un tieši šis bija viens no tiem viņas publiskās reliģiozitātes aspektiem, uz kuru apkārtējie reaģēja visasāk. Pilnībā balta apģērba valkāšana bija šķīstības simbols, kas atļauts tikai jaunavām. Tādēļ, kad šādi tērpās sieva un četrpadsmit bērnu māte, Kempe tika apsūdzēta zaimošanā. Autobiogrāfija liecina, ka sieviete apzinājās sekas tam, ja vizuāli atšķirsies no citām sava vecuma un statusa sievietēm: sarunā ar Dievu, kurā viņai tiek dots norādījums valkāt baltu apģērbu, viņa atzīstas bailēs no apkārtējo izsmiekla.²²

Viena no raksturīgākajām Kempes publiskajām izpausmēm bija skaļa raudāšana un ķermeņa spazmas. Aculiecinieki centās Kempes fiziskajām izpausmēm rast skaidrojumus. Daudzi uzskatīja, ka viņa emocijas izrāda uzspēlēti un pārlietu demonstratīvi, lai tādējādi iežēlinātu apkārtējos.²³ Citi bija pārlicināti, ka sievieti apsēdis velns.²⁴ 20. gadsimtā pētnieciskajā literatūrā aktuāli bija mēģinājumi Kempei uzstādīt kādu medicīnisku diagnozi, taču tas nebija nekas jauns – to darīja arī daudzi Kempes laikabiedri. Viena no slimībām, kas viņai tika piedēvēta, bija epilepsija. Epileptiskām lēkmēm raksturīgas pazīmes un citu slimību fiziskas izpausmes viduslaiku Eiropā bieži tika traktētas kā nešķīsta gara iemiesošanās cilvēkā, tolaik citādi neizskaidrojamām kaitēm rodot reliģisku pamatojumu.²⁵ Arī Kempes autobiogrāfija liecina, ka apkārtējie, kuri bijuši pārlicināti, ka viņa ir slima, aiz bailēm izturējušies agresīvi un likuši viņai nenākt tuvumā.²⁶

Ne vien skaļie emociju uzplūdi, bet arī atsevišķas Kempes personības šķautnes šķietami mēdza aizkaitināt apkārtējos. Lai gan autobiogrāfijas tekstā sieviete sevi apzināti cenšas parādīt kā pieticīgu un Dieva žēlastības necienīgu, brīžiem, visticamāk, neapzināti viņa tomēr sevi parāda kā visai paštaisnu personu, pozicionējot sevi kā morāli pārāku par lielu sabiedrības daļu. Tā, piemēram, jaušama viņas pārākuma apziņa komunikācijā ar līdzgaitniekiem svētceļojumos – tie visbiežāk aprakstīti kā vienkārši, ar laicīgām lietām pārņemti ļaudis. Kempe apgalvo, ka ceļabiedri bijuši niecietīgi pret viņas vēlmi apspriest dažādus teoloģiskus jautājumus, kamēr paši bijuši vien ieinteresēti laicīgās izklaidēs. Kādā reizē svētceļnieku grupa pat likusi Kempei apsolīt, ka

---

22 *The Book of Margery Kempe*, trans. Anthony Bale (Oxford: Oxford University Press, 2015), 33.

23 *Ibid.*, 17.

24 *Ibid.*, 96.

25 Carlos Espi Forcen and Fernando Espi Forcen, “Demonic Possessions and Mental Illness: Discussion of selected cases in Late Medieval Hagiographical Literature”, *Early Science and Medicine*, 9 (2014): 265.

26 *The Book of Margery Kempe*, 96.

brauciena laikā viņa nerunās par Evaņģēliju, citādi neļaus mistiķei turpināt ceļu kopā ar viņiem.²⁷

Autobiogrāfijā bieži sastopams motīvs ir mistiķes kontakti ar dažāda līmeņa garīdzniecības pārstāvjiem. Kempes sarunas ar mūkiem, bīskapiem un teologiem atklāj plaša spektra attieksmi pret sievietes vietu Baznīcā: viņa sastopas gan ar automātiski noraidošu attieksmi, kas balstīta viņas piederībā pie sieviešu dzimuma, gan ar cieņu pret mistiķi kā spēcīgu starpnieci starp Dievu un cilvēkiem. Tekstā vairākkārt minētas Dieva pavēles pierakstīt Kempes pieredzi un bīskapu izteiktas uzslavas nodomam rakstīt Svētā Gara inspirēto grāmatu.²⁸ Sastaptajiem garīdzniekiem Kempe izklāsta savus uzskatus par dažādiem reliģiskiem jautājumiem, kurus, kā pati apgalvo, guvusi sarunās ar Dievu. Vairums garīdznieku attēloti kā Kempes teoloģisko nostādni atbalstoši.

Kempes sastapšanās ar Noričas vikāru parāda viduslaiku Baznīcu kā struktūru, kas automātiski neparedz vietu sievietēm, kuras rīkojas ārpus pieņemto sociālo normu robežām. Šajā epizodē Kempe lūdz stundu vikāra laika, lai pārrunātu ar viņu Dieva mīlestības tēmu. Vikārs izsaucas, ka sievietei šajā sakarā taču nevarot būt sakāms nekas tik ievēribas cienīgs, lai saruna aizņemtu veselu stundu. Tā nebija nepatika pret Kempī kā personu, kas sākotnēji lika vikāram atteikties no aicinājuma uz sarunu, bet gan sistēmiska pārliecība par sieviešu ierobežotajām spējām spriest par teoloģiskiem jautājumiem. Autobiogrāfijas naratīvam raksturīgajā manierē Kempei izdodas pārliecināt vikāru veltīt laiku sarunai, un pēc tās garīdznieks kļūst pārliecināts par viņas spējām komunicēt ar Dievu.²⁹

Noričas vikāra sākotnēji noraidošā attieksme pret sievietes spēju izteikties par teoloģiju ir tikai viens no šādiem piemēriem attiecīgā laikmeta priekšstatiem par sievietes lomu, ko sniedz Kempes autobiogrāfija. Tekstā sastopamas vairākas epizodes, kurās atklājas neizpratne par mistiķes nevēlēšanos iekļauties sociālo normu ietvaros. Tā, piemēram, kādi ceļā sastapti ļaudis dod padomu Kempei atnest iesākto, "doties vērpt un kārst vilnu, kā to dara citas sievietes, un neciest tik daudz pārdzīvojumu un nelaimju".³⁰ Sabiedrības attieksme balstījās arī Svēto Rakstu interpretācijā: kā pamatojums aizliegumam sievietēm sprediķot izmantota rakstvieta 1Tim 2:12: "Un es neļauju sievietei vīru mācīt vai valdīt pār vīru, bet tai jāpaliek mierā."³¹

Veidu, kā Anglijas sabiedrība reaģēja uz Mārdžoriju Kempī, būtiski ietekmēja attiecīgā laika politika un norises Baznīcā. Mistiķe tika vairākkārt apsūdzēta piederībā

---

27 *The Book of Margery Kempe*, 62.

28 *Ibid.*, 5.

29 *Ibid.*, 39.

30 *Ibid.*, 118.

31 *Ibid.*, 115.

lolardu³² kustībai. Anglijas valdnieki un reliģiskās autoritātes asi vērsās pret lolardiem, ieviešot dažādas regulas. 1401. gadā Anglijas parlaments pieņēma statūtus, kas paredzēja nāvessodu lolardiem – sadedzināšanu sārtā. Savukārt Kenterberijas arhibīskaps Tomass Arundels 1408. gadā izdeva dekrētu, kas paredzēja aizliegumu sprediķot bez īpašas atļaujas un ierobežoja brīvību diskutēt par teoloģiskiem jautājumiem ārpus universitātēm.³³ Nav pārsteidzoši, ka šādā ticības brīvību ierobežojošā atmosfērā arī Kempes aktivitātes tika uztvertas ar aizdomām. Piederībā lolardu kustībai Kempī apšūdzēja gan augsti stāvoši garīdznieki, gan dažādi ceļā sastapti cilvēki. Piemēram, Kempe vairākkārt atzīmē ierašanos Anglijas pilsētās vai ciemos, kur vietējie iedzīvotāji mistiķi atpazīst un izkļiedz aicinājumus sadedzināt viņu kā herētiķi.³⁴

Arī pats Tomass Arundels, aktīvais lolardu pretinieks, ir viens no garīdzniekiem, ar kuru autobiogrāfijā attēlota Kempes tikšanās. Viņš attēlots kā iejūtīgs un Kempī atbalstošs, apstiprinot, ka viņas dzīvesveids ir pareizs.³⁵ Anglijas ietekmīgākā Baznīcas pārstāvja, turklāt Kempei piedēvētās kustības pretinieka atzīnība bija kritiski svarīga viņas aizstāvībai pret dažādajām apsūdzībām.

Kempes gadījums ne vien raisa jautājumus par sieviešu vietu maskulīnas sabiedrības hierarhijā, bet arī liek pievērsties sieviešu savstarpēju attiecību izvērtēšanai. Kempe apzināti sevi saista ar divām labi pazīstamām viduslaiku mistiķēm – Sv. Birgitu un Noričas Juliānu, cenšoties modelēt naratīvu par sevi kā līdzīgu (un tādējādi līdzvērtīgu) abām sievietēm. Sv. Birgitā Kempe saskatīja daudzas līdzības ar sevi. Abas sievietes publisku darbību reliģiskajā jomā uzsāka aptuveni 40 gadu vecumā, abām nācās pārvarēt pretrunas, ko izraisīja piederība reizē laicīgajai un garīgajai pasaulei, nepieciešamība rūpēties par ģimeni un intensīvā vēlme šķīsti sekot Dievam.

1414. gadā Kempe devās svētceļojumā uz Romu. Vēsturniece Einata Klaftera (*Klafter*) norāda, ka uzturēšanās laikā, kas kopumā aptvēra 9 mēnešus, Kempe savu dienaskārtību modelēja pēc Sv. Birgītas parauga, cenšoties iejusties svētās sievietes pieredzē.³⁶ Tā vietā, lai aplūkotu svētvietas un relikvijas, kuras tipiski apmeklēja svētceļnieki Romā, Kempe devās Sv. Birgītas pēdās. Īpaši detalizēti ticis aprakstīts Sv. Birgītai

---

32 Reliģiska kustība 14.–16. gs. Rietumeiropā, kas mūsdienās tiek vērtēta kā reformācijas priekštece. Kustības dalībnieki vērsās pret katolicismam raksturīgajām praksēm, piemēram, iestājoties par Bībeles tulkošanu vietējās valodās. 15. gs. vidū Eiropā ar terminu “lolardi” tika apzīmēti ne vien sākotnējās kustības piederīgie, bet arī herētiķi plašākā kontekstā.

33 Anthony Bale, “Introduction”, in *The Book of Margery Kempe*, trans. Anthony Bale (Oxford: Oxford University Press, 2015), xvi.

34 *The Book of Margery Kempe*, 30, 118.

35 *Ibid.*, 37.

36 Einat Klafter, “The Feminine Mystic: Margery Kempe’s Pilgrimage to Rome as an *Imitatio Birgittae*”, in Victoria Blud et al. (eds.), *Gender in Medieval Places, Spaces and Thresholds* (London: University of London Press, 2019), 124.

veltītas baznīcas apmeklējums, izceļot, ka viņa nometusies ceļos uz tā paša akmens grīdā, uz kura Sv. Birgita saņēmusi vīzijas no Dieva un atradusies telpā, kur svētā sievietē mirusi.³⁷ Uzturēšanās laikā Romā Kempe atdarināja darbības, ar kurām Sv. Birgita šajā pilsētā kļuva īpaši atpazīstama, – rūpējās par nabadzīgajiem un slimajiem, dzīvoja askētiski un ieguva iztiku ubagojot.

Savu ceļojumu gaitā Kempe apmeklēja Anglijā pazīstamo un cienīto mistiķi Noričas Juliānu, lai izklāstītu viņai savas vīzijas un gūtu apstiprinājumu, ka tās ir patiesas.³⁸ Juliāna, apstiprinot, ka Kempes redzējumi patiešām nāk no Dieva, šajā gadījumā pilda tipiski vīriešiem atvēlēto biktstēva funkciju.

Atsevišķos gadījumos Kempe ne vien apjūsmo savus svētuma paraugus, bet arī nostāda savu pieredzi augstāk par viņas priekšgājēju attiecībām ar Dievu. Mīlestību, ko viņa saņēma no Dieva un izjuta pret Dievu, Kempe raksturo kā “spēcīgāku par jebko, ko viņa dzirdējusi no Sv. Birgitas, Voltera Hiltona³⁹ vai citām grāmatām”.⁴⁰ Tāpat arī autobiogrāfijas atspoguļojumā privātajās sarunās Dievs mistiķei atklāj, ka ar Birgitu viņš runājis tāpat kā ar Kempī, bet viņai parādījis tādas vīzijas, kādas “Birgita nekad netika redzējusi”.⁴¹

Būtisks jautājums ir, cik liela viduslaikos bija Kempes ietekme uz sabiedrības reliģiozitāti. Autobiogrāfijā sniegtās ziņas ļauj secināt, ka Kempe laika gaitā iemantoja zināmu atpazīstamību atsevišķos Anglijas reģionos. Tā, piemēram, kāds ceļā satikts vīrs atzīmē, ka Bostonā Kempī pazīst kā svētu sievieti.⁴² Arī mistiķes sarunā ar Jorkas arhibīskapu atklājas, ka garīdznieki uzskata Kempī par pietiekami bīstamu, piedēvējot viņai spēju ar saviem sprediķiem ietekmēt (kāda Jorkas arhibīskapa līdzgaitnieka vārdiem – “samaitāt”) apkārtējo cilvēku uzskatus.⁴³ Tātad pietiekami liela sabiedrības daļa Kempē ieklausījās un uztvēra viņas teikto nopietni.

Tomēr uz Kempī netiek attiecināts “dzīvās svētās” statuss, kā arī nav konstatējama kulta nostiprināšanās pēc viņas nāves. Pretēji Sv. Birgitas gadījumam, neviens no atbalstu paudušajiem garīdzniekiem neuzņēmas kanonizācijas procesa ierosināšanu vai hagiogrāfiska apraksta veidošanu. Tāpat, lai gan Kempe veiksmīgi atvairīja nopietnākās apsūdzības herēzē un viņas spējām komunicēt ar Dievu ticēja plašs cilvēku loks, tikpat lielu daļu sabiedrības mistiķe tomēr nespēja pārliecināt. Tam par iemeslu, kā to

---

37 *The Book of Margery Kempe*, 87.

38 *Ibid.*, 41.

39 Volters Hiltons (ap 1340–1396) – augustiniešu mistiķis, vairāku Dieva mīlestībai veltītu traktātu autors.

40 *The Book of Margery Kempe*, 39.

41 *Ibid.*, 46.

42 *Ibid.*, 102.

43 *The Book of Margery Kempe*, 114.

atklāj viņas autobiogrāfija, lielā mērā kalpoja sabiedrībā valdošas bailes no nezināmā un neizprotamā, kā arī dziļi iesakņojušies priekšstati par sievietes lomu, pieņemot, ka veltīšanās ģimenei bija gandrīz vienīgais pieļaujamais sevis realizācijas veids.

**Margarita Porete:
politisko interešu
krustugunis**

Margarita Porete (?–1310) viduslaiku Eiropas sieviešu-mistiķu vidū izceļas ar reliģisko un laicīgo autoritāšu īpaši aso vērsanos pret viņas darbību. Porete bija mūsdienu Francijas teritorijā aktīva sludinātāja un dievišķās mīlestības tēmai veltīta teksta “Vienkāršo dvēseļu spogulis” (fr. *Le Mirouer des simples âmes*) autore. Gara tiesas procesa rezultātā 1310. gadā viņa tika atzīta par herētiķi un sadedzīnāta uz sārta, tādējādi kļūstot par pirmo ar nāvi sodīto kristiešu sievieti-mistiķi.⁴⁴

Pētnieki atzīmē, ka attiecīgajā ģeogrāfiskajā teritorijā un laika posmā nāvēssoda piespriešana tiem, kas pasludināti par herētiķiem, nebija ierasta prakse. Garīgo un laicīgo autoritāšu vēlamais iznākums bija panākt herētiķa publisku atzīšanos, grēku nožēlu un atteikšanos no maldīgajiem uzskatiem.⁴⁵ Tas atspoguļojas arī Poretas tiesas prāvas dokumentos. Citkārt formālajos tekstos vietām pat iezogas inkvizitoru izmisums un neziņa, kā rīkoties, Poretei stingri ieņemot savu pozīciju un atsakoties no jebkādas sadarbības ar varas institūcijām. Sievieteī atkārtoti tika piedāvāta iespēja atteikties no iepriekš paustajiem uzskatiem, “labprātīgi atgriezties katoļticības vienotībā” un tādējādi izvairīties no soda, taču viņa to nepieņēma.⁴⁶

Baznīcas vēsturnieks Šons Fīlds (*Field*), pārstāvot mūsdienu zinātniskajā literatūrā populārāko nostāju attiecībā uz Poretas tekstu atbilstību kristietības dogmatikai, norāda, ka Poretas teoloģiskie priekšstati nebija herētiski. Tie varēja būt provokatīvi, taču būtiski neatšķīrās no citu attiecīgā laikmeta mistiķu darbiem. Ar teoloģiski kontroversiāla teksta publicēšanu vien nepietika, lai nonāktu inkvizitoru apcietinājumā un saņemtu nāvēssodu.⁴⁷ Tādējādi laicīgo autoritāšu pieņemtajam nāvēssoda spriedumam Poretas gadījumā ir visai sarežģīti rodams izskaidrojums.

Margaritas Poretas vārds gadsimtos pēc viņas nāvēssoda izpildes grima aizmirstībā, tādēļ arī mūsdienās par mistiķes biogrāfiju zināms samērā maz. Pētnieki centušies izteikt minējumus par viņas sociālo izcelsmi, balstoties fona informācijā, kas iegūstama

44 Sean L. Field, *The Beguine, the Angel and the Inquisitor. The Trials of Marguerite Porete and Guirard Cressonessart* (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2012), 3.

45 Ibid., 21.

46 “Translations of the Trial Documents”, in Sean L. Field, *The Beguine, the Angel and the Inquisitor. The Trials of Marguerite Porete and Guirard Cressonessart* (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2012), 218.

47 Sean L. Field, op. cit., 6.

no viņas grāmatas. Piemēram, tiek pieņemts, ka Margaritai Poretei bijuši līdzekļi, lai iegādātos rakstīšanai nepieciešamos materiālus, tātad varētu uzskatīt, ka viņa nākusi no samērā turīgas ģimenes.⁴⁸ Sv. Birgītas un Mārdžorijas Kempes gadījumā redzam, ka ģimenes saites vai to trūkums bija būtisks faktors, kas noteica, kā sabiedrība uztvers sievietes vēlmi sekot reliģiskam aicinājumam, tomēr konkrētu faktu trūkums neļauj izdarīt līdzīgus secinājumus par Poreti.

Precīzāk iespējams spriest par Poretas piederību reliģiskām un laicīgām institūcijām, kas ir ne mazāk svarīgs faktors. Proti, Poretei šādas piederības vienkārši nebija, tādējādi viņa bija krietni sociāli neaizsargātāka nekā sievietes, kuras darbojās reliģiskās organizācijās. Poretas biogrāfijas pētnieki centušies izziņāt viņas iespējamu saistību ar begīņu kopienām viņas, iespējams, dzimtās Valensjēnas apkaimē, taču secinājuši, ka drīzāk mistiķe darbojusies neatkarīgi no tām.⁴⁹ Tāpat nav konkrētu ziņu par to, ka Porete būtu aktīvi sadarbojusies ar kādu garīdznieku, kurš uzņemtos mistiķes biktstēva lomu un palīdzētu sastādīt viņas grāmatu.

Poretas gadījumā īpaša nozīme bija attiecīgā laika un teritorijas politiskās situācijas faktoram, valdošās varas un reliģisko institūciju savstarpējām attiecībām. Daudzi mistiķes biogrāfijas pētnieki atzīst, ka Poretas darbība būtiski neatšķīrās no citu mistiķu rīcības un ka tieši nelabvēlīgajam politiskajam klimatam bija izšķiroša loma viņas likteņa izlemšanā.⁵⁰ Tālaika Francijas valdnieka Filipa IV (1285–1314) un Romas pāvestu attiecības bija izteikti saspīlētas. 1307. gadā valdnieks uzsāka kampaņu pret templiešiem Francijas teritorijā: ordeņa brāļi tika apsūdzēti, visticamāk, safabricētos pārkāpumos, liela daļa no viņiem apcietināti, spīdzināti un publiski sadedzināti uz sārta. Nežēlīgā un straujā ordeņa apspiešana šokēja Francijas sabiedrību un padziļināja plaisu Filipa IV un pāvesta Klementa V attiecībās.

Šos notikumus vairāki pētnieki saista ar Francijas reliģisko autoritāšu neatlaidību nāvēssoda piespriešanā Poretei 1310. gadā. Pēdējais inkvizitors, kurš pārraudzīja Poretas tiesas procesu, bija Parīzes Viljams, karaļa biktstēvs un aktīvs kampaņas pret templiešiem vadītājs. Pētniece Suzanna Kočera (*Kocher*) pieļauj iespēju, ka mistiķes pasludināšana par herētiķi un nolemšana nāvei bija Filipa IV un viņa tuvāko garīdznieku centieni uzlabot attiecības ar pāvestu, demonstrējot, ka viņi ir gatavi pakļauties Baznīcas autoritātei un likumiem.⁵¹ Savukārt Š. Fīlds norāda uz Filipa IV izpratni par monarhiju kā sakrālu institūciju – viņa pārvaldītajā Francijā noziegums pret kristīgo

---

48 Sean L. Field, op. cit., 29.

49 Walter Simons, *Cities of Ladies: Beguine Communities in the Medieval Low Countries, 1200–1565*. (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001), 135.

50 Amelia Barker, op. cit., 55.

51 Suzanne Aleta Kocher, *Gender and Power in Marguerite Porete's *Mirouer des Simples Ames** (PhD Dissertation, University of Oregon, 1999), 32.

ticību bija vienādojams ar noziegumu pret valdnieku, līdz ar to vēršanās pret herētiķiem bija īpaši asa.⁵²

Oficiālais iemesls Poretēs sodīšanai ar nāvi, kā tas atspoguļots tiesas prāvas dokumentos, ir viņas publiski paustie teoloģiskie uzskati. 1310. gada aprīlī izdotajā spriedumā mistiķes mācība pielīdzināta slimībai, ar kuru, ja netiks apturēta, viņa inficēs citus “vājos”.⁵³ Poretēs sludinātās cilvēka personiskās attiecības ar Dievu tika traktētas kā apdraudējums pastāvošajai Baznīcas iekārtai un garīdzniecības lomai kā starpniekiem starp Dievu un cilvēku. Pirmo reizi konfliktā ar varas institūcijām Porete nonāca četrus gadus agrāk, kad viņas grāmata tika atzīta par herētisku un visi tās eksemplāri nolemti iznīcināšanai. Pašai mistiķei tika aizliegts turpmāk izplatīt “Vienkāršo dvēseļu spoguļi” vai tajā ietvertos teoloģiskos uzskatus, tomēr interesanti atzīmēt, ka oficiālu nosodījumu šajā laikā izpelnījās tikai pats teksts, nevis tā autore.⁵⁴

Pēc pirmā konflikta ar reliģiskajām autoritātēm Porete aktīvi meklēja ietekmīgu garīdznieku atbalstu, nosūtot sava teksta eksemplārus vairākiem reliģisko ordeņu pārstāvjiem, bīskapiem un teologiem. “Vienkāršo dvēseļu spoguļa” papildinātā redakcijā Porete iekļāva dažu šo garīdznieku izteiktu atzinību viņas rakstītajam. Tā, piemēram, viņa citē franciskāni Žanu no Karņonas (*Quaregnon*), kurš esot ticējis, ka Poretēs grāmatu iedvesmojis pats Svētais Gars.⁵⁵ Ievērojamākais teologs, kuru Poretei izdevās piesaistīt, bija Godfrijs no Fontēnas – augsti cienīts Parīzes Universitātes doktors. Godfrijs puda atbalstu Poretēs grāmatas saturam, taču ar vienu atkāpi: viņaprāt, grāmata bija atbilstoša lasāmviela tiem, kuri garā ir pietiekami spēcīgi, lai saprastu tās vēstījumu. Vājāki cilvēki, pēc teologa atzinuma, lasot grāmatu paši, varētu to pārprast un kaitēt paši sev.⁵⁶

Lai gan sākotnēji nosodīts tika vien viņas radītais teksts, Porete kā persona varas iestāžu nežēlastībā krita, atsakoties ievērot noteikto liegumu izplatīt savu grāmatu. Iespējams, ka dažu garīdznieku izteiktais atbalsts, kuru mistiķe citēja savas grāmatas papildinātajās redakcijās, deva Poretei pārliecību, ka viņas rīcība ir pareiza. Mistiķe turpināja papildināt “Vienkāršo dvēseļu spoguļi”, cenšoties savas teoloģiskās nostādnes vienkāršoti izskaidrot plašākai auditorijai un rakstot daudz autoritatīvākā tonī. Teoloģijas profesore Mērija Froliha (*Frohlich*) nodēvējusi Poretēs attieksmi un pilnīgo

---

52 Sean L. Field, op. cit., 17.

53 *Translations of the Trial Documents*, 218.

54 Barbara Newman, “Annihilation and Authorship: Three Women Mystics of the 1290s”, *Speculum* 91 (July 2016): 615.

55 Marguerite Porete, *The Mirror of Simple and Annihilated Souls*, trans. Carolyn G. Behnke (PhD dissertation, University of Cincinnati, 1996), 85.

56 Ellen L. Babinsky, *A Beguine in the Court of the King: The Relation of Love and Knowledge in the Mirror of Simple Souls by Marguerite Porete* (PhD thesis, University of Chicago, 1991), 65.

atteikšanos sadarboties ar varas struktūrām par viņas “fatālo lēmumu”.⁵⁷ 1308. gadā Porete, nepakļaudamās iepriekšējiem tiesas lēmumiem un ar pieaugošu pārliecību izplatīdama savu grāmatu, atkārtoti nonāca autoritāšu redzeslokā un šoreiz tika apcietināta.

1308. gadā uzsāktās tiesas prāvas dokumenti atklāj, ka tikai viens vīrieškārtas atbalstītājs bija gatavs Poreti aizstāvēt ilgtermiņā, riskējot arī ar savu reputāciju un pat dzīvību. Taču saistība ar begardu Žerāru no Kresonesāras (*Guiard de Cressonessart*), kurš pats nepārstāvēja ortodoksālās baznīcas struktūras, nenāca par labu viņas izredzēm tikt attaisnotai. Biogrāfiskas informācijas par Žerāru no Kresonesāras ir tikpat maz, cik par Margaritu Poreti. Tiesas prāvas dokumenti atzīmē, ka viņš “publiski un demonstratīvi” centies Poreti aizstāvēt, taču tā rezultātā pats nonācis Baznīcas autoritāšu redzeslokā un ticis turēts aizdomās par herētisku ideju izplatīšanu.⁵⁸

Tā kā liela daļa informācijas, kas līdz mūsdienām saglabājusies par Margaritu Poreti, iegūstama tieši no tiesas prāvas dokumentācijas, galvenokārt ir iespējams analizēt garīgās un laicīgās varas attieksmi pret mistiķi. Daudz mazāk tiešas informācijas iegūstams par to, kā uz viņas darbību raudzījās apkārtējā sabiedrība. Ņemot vērā Poretas spēju salīdzinoši īsā laikā iegūt lielu skaitu savas grāmatas eksemplāru, Š. Filds pieļauj, ka viņa bija pulcējusi pietiekami plašu atbalstītāju loku, kas varēja palīdzēt, gan fiziski pārrakstot tekstu, gan atbalstot izdošanas darbu finansiāli.⁵⁹ Arī Poretas entuziasms “Vienkāršā dvēseļu spoguļa” papildināšanā šķiet tuvu cilvēku iedrošinājuma motivēts. Taču izšķirošajos brīžos, Poretei atkārtoti stājoties tiesas priekšā, vairums šo atbalstītāju vairs nav manāmi.

Kamēr Poretas vārds pēc viņas nāves tika aizmirsts, viņas radītā grāmata izrādījās pārsteidzoši dzīvotspējīga, tādējādi dodot pamatu pieņēmumam, ka mistiķes uzskati būtībā nebija herētiski. Par spīti daudzu eksemplāru sadedzināšanai, vēlo viduslaiku Eiropā apritē atradās vairāki desmiti anonīmu “Vienkāršo dvēseļu spoguļa” kopiju dažādos tulkojumos. Ilgstoši tika pieņemts, ka teksta autors ir vīrietis. Kā ironiski atzīmē M. Froliha, kad teksts tika “atbrīvots” no saistības ar Baznīcas autoritāti nepakļāvīgu sievieti, tā saturs vairs nevienam nešķita herētisks.⁶⁰ Tā “Vienkāršo dvēseļu spogulis” turpināja cirkulāciju kā iecienīts misticisma teksts. Vien 1946. gadā tika atklāts manuskripts franču valodā, kas ļāva tekstu “atgriezt” tā īstajai autorei.⁶¹

---

57 Mary Frohlich, “Authority”, in *The Cambridge Companion to Christian Mysticism*, eds. Patricia Z. Beckman and Amy Hollywood (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 311.

58 *Translations of the Trial Documents*, 212.

59 Sean L. Field, op. cit., 55.

60 Mary Frohlich, op. cit., 332.

61 Amelia Barker, op. cit., 52.

Noslēgums

Attieksme pret mistiķēm viduslaiku Eiropas sabiedrībā veidojās vairāku faktoru mijiedarbības rezultātā. To noteica gan ārēji apstākļi, gan pašu sieviešu apzināti centieni pamatot savu autoritāti. Aplūkotie Sv. Birgītas, Mārdžorijas Kempes un Margaritas Poretas gadījumi liecina, ka attiecīgajos viduslaiku Eiropas reģionos pastāvēja līdzīgas sabiedrības ekspektācijas pret sievietēm un izpratne par viņu vietu sociālajās, politiskajās un reliģiskajās struktūrās. Sievietēm, kuras vēlējās darboties ārpus šīm robežām, bija mērķtiecīgi jārikojas, lai pierādītu savas tiesības atrasties galvenokārt vīriešiem paredzētajos darbības laukos. Pierādīt, ka saņemtās vīzijas, kuras bija mistiķu publiskās darbības pamatā, nāca no Dieva, bija svarīgākais uzdevums.

Iegūt sabiedrības atbalstu publiskai darbībai, rīkojoties vienaip, viduslaiku mistiķei bija praktiski neiespējami. Tikai spēcīgs atbalstītāju loks deva nepieciešamos resursus un aizsardzību. Visām trim rakstā aplūkotajām mistiķēm bija skaidrs, ka vīriešu-garīdznieku līdzdalība ir vitāli svarīga viņu darbības un teoloģisko uzskatu leģitimēšanā. Tādējādi autoritātes nostiprināšana bija vairāku pakāpju uzdevums – vispirms pārliecināt tuvu atbalstītāju loku un pēc tam ar viņu palīdzību pārliecināt plašāko sabiedrību. Katrai no viņām tas izdevās ar atšķirīgu veiksmes pakāpi. Sv. Birgīta veiksmīgi pulcēja ap sevi ietekmīgus teologus, kuri gan bija uzticami atbalstītāji viņas dzīves laikā, gan turpināja aktīvi strādāt, lai mistiķe tiktu godināta svēto kārtā pēc viņas nāves. Mārdžorijai Kempei, kā to attēlo viņas autobiogrāfija, izdevās gūt daudzu prominentu garīdznieku mutisku atbalstu, taču nav ziņu, ka kāds no viņiem būtu rīkojies, lai veicinātu Kempes kā svētās kultu pēc viņas nāves. Margarita Porete, iespējams, garīdznieku atbalsta patieso nozīmi saprazdama par vēlu, šajā aspektā piedzīvoja lielāko neveiksmi.

Tomēr ne viss bija mistiķu pašu rokās. Sabiedrības attieksmes veidošanā un mistiķes likteņa noteikšanā sava nozīme bija arī tādiem ārpus viena cilvēka kontroles esošiem aspektiem kā sabiedrības apziņā iesakņojušies priekšstati par sievietes lomu sabiedrībā un visaptverošā politiskā situācija, kurā konkrētajai personai nācās darboties.

SUMMARY

What makes the difference between a saint and a heretic? Various attitudes towards female mystics in medieval Europe

In this article, a method of analysing several case-studies is employed with the aim to discern the various factors that impacted the attitudes of Church and society towards women attempting to partake in public religious life in the European Middle Ages. The cases of St. Bridget of Sweden (1303–1374), Margery Kempe (c. 1373–c.1438) and Marguerite Porete (d. 1310) are studied as examples of the different fates that could befall a woman trying to publicly express her religious views in medieval Europe. Drawing upon their experiences, the article seeks to answer why some

female mystics in medieval Europe were accepted and eventually revered as saints, while others were shunned by society and even sentenced to death for their public activity.

By studying the lives of these women, it becomes clear that political, social and religious factors all influenced how a mystic would be viewed by Church and society. Female mystics had to carefully construct their public image in accordance with a certain set of behavioural rules in order to be accepted by society as authoritative mediators of God's Word. A woman had to present herself as pious, submissive, and had to prove that her mystical visions unquestionably come from God. Failure to do so was more likely to result in the shunning of the mystic by society. The help of respected male theologians and confessors has also been identified as a vital aspect to a female mystic's success: the approval of a confessor legitimised a mystic's visions as given by God.

The cases of St. Bridget of Sweden and Margery Kempe reveal the struggles of women attempting to break out of the roles of wives and mothers in their quest to lead a life dedicated entirely to God. The Book of Margery Kempe especially demonstrates the deep-seated prejudice in society towards women attempting to preach or act in the public sphere in other ways: on several occasions, people express lack of understanding as to why Margery is not content with performing tasks that are traditionally viewed as meant for women. In turn, Marguerite Porete's case proves that the political climate and a need of either the Church or the State to make a political statement could often play a great role in determining the public reaction towards a person who could be viewed as a religious dissenter.